

Przyczyny i skutki sporów światopoglądowych

- Wprowadzenie
- Przeczytaj
- Film
- Sprawdź się
- Dla nauczyciela

Bibliografia:

- Źródło: *Ustawa z dnia 25 czerwca 2015 r. o leczeniu niepłodności*, dostępny w internecie: prawo.sejm.gov.pl [dostęp 20.08.2021 r.].
- Źródło: Christopher Lasch, *Bunt elit*, tłum. Dobrosław Rodziewicz, Kraków 1997, s. 160–161.

- Źródło: Alasdair MacIntyre, *Dziedzictwo cnoty. Studium z teorii moralności*, tłum. Adar Chmielewski, Warszawa 1996, s. 32–33.
- Źródło: Stanisław Filipowicz, *O demokracji bez złudzeń i sentymentów*, Warszawa 1992, s. 14–15.
- Źródło: John Gray, *Dwie twarze liberalizmu*, tłum. Piotr Rymarczyk, Warszawa 2001, s. 12–13.
- Źródło: James Madison, *Federalista nr 10*, [w:] *Historia idei politycznych. Wybór tekstów*, t. 2, Warszawa 1999, s. 178.
- Źródło: Niccolo Machiavelli, *Rozważania nad pierwszym dziesięcioksięgiem historii Rzymu Liwiusza*, [w:] *Historia idei politycznych. Wybór tekstów*, t. 1, Warszawa 2000, s. 221.
- Źródło: Mateusz Tondera, *Jak zakończyć światopoglądowe wojny*, 8.04.2015 r., dostępny w internecie: klubjagiellonski.pl [dostęp 27.07.2020 r.].
- Źródło: Piotr Sztompka, *Socjologia. Analiza społeczeństwa*, Kraków 2012, s. 139.
- Źródło: Christopher Lasch, *Bunt elit*, tłum. Dobrosław Rodziewicz, Kraków 1997, s. 160.

Przyczyny i skutki sporów światopoglądowych

Uczestnicy strajku klimatycznego w Nowym Jorku
Źródło: Katie Rodriguez, domena publiczna.

Polityka wiąże się z koniecznością przewycięzania rodzących się w społeczeństwie sporów, które są efektem sprzeczności interesów. Niektóre z nich mają charakter światopoglądowy – towarzyszy im zderzenie nie tylko różnych koncepcji politycznych, ale także wizji świata i zestawów fundamentalnych wartości. Takie spory mają z reguły charakter bardzo emocjonalny, gdyż odnoszą się do tożsamości ich uczestników.

Twoje cele

- Wyjaśnisz źródła sporów światopoglądowych.
- Ocenisz ich możliwe konsekwencje.
- Przeanalizujesz przykłady takich sporów.

Dla zainteresowanych

Proces zmiany postaw

**Dlaczego nie możemy
być obiektywni? Istota
postawy**

Przeczytaj

Przyczyny sporów światopoglądowych

Światopoglądem nazywamy ogół wartości i opinii, wyznawanych przez jednostkę lub społeczeństwo. Jest on źródłem [postaw](#) oraz zachowań, a także współkształtuje osobowość, czyli wyuczony sposób odnoszenia się do świata społecznego. Charakter światopoglądu jest pochodną różnych czynników – indywidualnych predyspozycji, [socjalizacji](#), otoczenia społecznego czy doświadczenia. Ponieważ zestawy tych uwarunkowań różnią się od siebie, ludzie wyznają różne wartości i mają rozmaite opinie. Nawet uniwersalne wartości często popadają w konflikt, toteż praktycznie nie jest możliwe wyeliminowanie światopoglądowego pluralizmu.

Zastanów się, czy potrafisz podać przykład konfliktu wartości.

Takie różnice prowadzą do sporów światopoglądowych. Na ich charakter oraz głębokość wpływają różne czynniki. Światopogląd odgrywa przykładowo ogromną rolę w kształtowaniu tożsamości społecznej człowieka. Ma także związek ze społecznością, której jednostka jest członkiem. Wyznając określone wartości, człowiek ma poczucie przynależności do pewnej grupy. Pozwala mu to na jednoznaczne przeprowadzenie granicy między „my” a „oni”.

” Piotr Sztompka

Socjologia. Analiza społeczeństwa

Dla naszej tożsamości społecznej istotny jest tylko jeden czynnik psychologiczny: poczucie wyrażane zaimkiem osobowym „my”. Składa się na nie przekonanie o przynależności faktycznej do jakiejś zbiorowości (nawet gdy w pewnych przypadkach nie odpowiada mu realne uczestnictwo, a tylko wyobrażona relacja do „grupy odniesienia”), a także silna więź emocjonalna z innymi członkami

„mojej” zbiorowości, o charakterze więzi moralnej: zaufanie, lojalność, solidarność i wzajemność wobec jej członków.

Źródło: Piotr Sztompka, *Socjologia. Analiza społeczeństwa*, Kraków 2012, s. 139.

Spory światopoglądowe, np. na tle religijnym lub ideologicznym, mają więc związek z potrzebą przynależności. Wyrażają biologicznie uwarunkowaną skłonność człowieka do dzielenia ludzi na swoich i obcych.

Zastanów się, czy potrafisz podać przykład sporu światopoglądowego, mającego związek z potrzebą przynależności.

Czynnikiem, który ma wpływ na głębokość takich sporów, jest także sposób komunikowania się ludzi, którzy prezentują różne wartości. Jeśli osoby pozostające w sporze światopoglądowym żyją razem i wchodzą regularnie w [interakcje](#) niezwiązane z tymi różnicami – w szkole, w pracy, w przestrzeni publicznej – konflikty religijne lub ideologiczne zazwyczaj nie mają tendencji do eskalacji. Przyjazna komunikacja może wręcz pozwolić na lepsze zrozumienie stanowisk, bardziej kompromisowe podejście lub nawet wzajemne przekonywanie do swoich racji.

Inaczej się dzieje, gdy ludzie wyznający różne światopoglądy są od siebie względnie odizolowani. Jeśli członków danej grupy łączą wspólne idee, a jednocześnie są oni zamknięci na osoby spoza swojego kręgu, łatwo mogą pojawić się tendencje do radykalizacji zachowań. Osoby o innym światopoglądzie, nieobecne w danym środowisku, mogą zacząć być traktowane jako czynnik obcy, niebezpieczny i zagrażający grupie. W takich okolicznościach kształtują się sekty oraz organizacje ekstremistyczne. Konflikt światopoglądowy z udziałem członków takich formacji może przybrać postać jawnej wrogości.

Podobne zjawisko zachodzi nieraz w internecie. Media społecznościowe umożliwiają organizowanie się ludziom o podobnych zapatrywaniach, co prowadzi niekiedy do formowania się zamkniętych przestrzeni (tzw. [echo chamber](#)), w których głos zabierają wyłącznie osoby o takich samych poglądach. Przekonania uczestników takich

społeczności nie są poddawane krytycznemu osądowi, ale prawie zawsze są wzmacniane przez stanowiska osób podobnych.

Podziały światopoglądowe w społeczeństwie mogą być również celowo wzmacniane, a nawet kreowane, przez rywalizujących o władzę przywódców politycznych. Spory ideologiczne wiążą się bowiem z dużym zaangażowaniem emocjonalnym ich uczestników, co może ułatwiać mobilizację polityczną. Pełni gniewu wobec rzeczników wrogich opcji światopoglądowych i żyjący w poczuciu zagrożenia obywatele skłonni są podążać za wskazaniem swoich liderów.

Zastanów się, czy potrafisz podać przykład takich działań polityków.

Skutki sporów światopoglądowych

Spory światopoglądowe same w sobie nie są zjawiskiem szkodliwym. Przeciwnie, w społeczeństwie demokratycznym różnorodność stanowisk w ważnych kwestiach oraz żywe dyskusje między ich rzecznikami stanowią gwarancję pluralizmu. Dążenia do jedynomyślności cechują z reguły reżimy niedemokratyczne, które, zwalczając spory światopoglądowe, ograniczają wolność obywateli.

Zastanów się, czy potrafisz wyjaśnić, dlaczego pluralizm społeczny jest ważny w państwie demokratycznym.

Emocjonujące dyskusje mogą dodatkowo wносить do debaty publicznej nowe idee i argumenty, a także odgrywać rolę edukacyjną. Pozwalają także członkom wspólnoty politycznej na lepsze zrozumienie swoich postaw, co sprzyja kształtowaniu się świadomej opinii publicznej.

Christopher Lasch

” *Bunt elit*

Informacja, zazwyczaj postrzegana jako warunek wstępny dyskusji, daje się łatwiej pojąć jako jej produkt uboczny. Kiedy już wdamy się w debatę, która całkowicie skupia i pochłania naszą uwagę, od razu stajemy się gorliwymi poszukiwaczami odpowiednich informacji. W innym przypadku przyjmujemy informacje w sposób bierny, jeśli w ogóle.

Źródło: Christopher Lasch, *Bunt elit*, tłum. Dobrośław Rodziewicz, Kraków 1997, s. 160.

Dyskusje takie wymagają jednak pewnego poziomu porozumienia, zaufania i szacunku. Jest to możliwe tylko wtedy, gdy sporom światopoglądowym towarzyszy zgoda co do podstawowych wartości i zasad współżycia. Brak takiego porozumienia sprawia, że konflikty ideologiczne lub religijne łatwo prowadzą do głębokich i trwałych podziałów społecznych, trwałej [polaryzacji](#), zachowań plemiennych, a niekiedy nawet do wybuchu przemocy.

Demonstracje są przestrzenią, w której uczestnicy otwarcie głoszą swoje poglądy.

Czy zgadzasz się z hasłem widocznym na transparencie („równe prawa nie oznaczają mniej praw dla ciebie, to nie ciasto”)?

Źródło: domena publiczna.

Słownik

echo chamber

(życie w bańce, kabina pogłosowa); sytuacja, w której przekonania ludzi są wzmacniane w toku wzajemnej komunikacji, na skutek obecności w niej wyłącznie osób o takich samych poglądach

interakcja społeczna

wzajemne oddziaływanie na siebie różnych osób

polaryzacja społeczna

zjawisko różnicowania się postaw społecznych, prowadzące do powstania dwóch zbiorowości o przeciwstawnych stanowiskach

postawa społeczna

stan umysłu jednostki wobec określonych wartości społecznych

socjalizacja

proces uspołecznienia człowieka, polegający na przyswajaniu przez niego norm i wartości społecznych

światopogląd

ogół wartości i opinii wyznawanych przez jednostkę

Film

Polecenie 1

Zapoznaj się z filmem, na którym dr Krzysztof Kowaluk opowiada o konsekwencjach sporów światopoglądowych, i wykonaj ćwiczenie.

Spory światopoglądowe
– polaryzacja i inne problemy

Film dostępny pod adresem <https://zpe.gov.pl/a/Dcls39uoZ>

Źródło: Englishsquare.pl sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Film nawiązujący do treści materiału Spory światopoglądowe – polaryzacja i inne problemy.

Ćwiczenie 1

Poszukaj informacji na temat najważniejszych kwestii, które polaryzują mieszkańców takich państw jak Indie i Turcja.

Sprawdź się

Pokaż ćwiczenia:

Ćwiczenie 1

Wskaż zdanie fałszywe.

- Postawy wynikają ze światopoglądu.
- Światopogląd może mieć związek z przynależnością do określonej zbiorowości.
- Spory religijne mają charakter konfliktów światopoglądowych.
- Spory światopoglądowe zawsze prowadzą do wybuchu przemocy.

Ćwiczenie 2

Zapoznaj się z tekstem i wykonaj ćwiczenie.

” Christopher Lasch

Bunt elit

Co się tyczy twierdzenia, jakoby rewolucja informacyjna miała podnieść ogólny poziom inteligencji w społeczeństwie, to nie jest dla nikogo sekretem, że ludzie wiedzą dziś mniej o sprawach publicznych niż niegdyś. Miliony Amerykanów nie mają pojęcia, jakie prawa daje im Bill of Rights, czym zajmuje się Kongres, co Konstytucja mówi o uprawnieniach prezydenta, skąd się wziął system partyjny i jak on działa. Niedawne badania wykazały, że większość społeczeństwa sądzi, że Izraelczycy są Arabami. Zamiast winić szkoły za tę przygnębiającą ignorancję w sprawach publicznych, jak to się zwykle czyni, powinniśmy poszukać pełniejszej odpowiedzi gdzie indziej, pamiętając o tym, że ludzie łatwo chłoną wiedzę, którą są w stanie wykorzystać. A ponieważ szerokie rzesze Amerykanów już nie biorą udziału w debatach na tematy ogólnonarodowe, nie mają też powodu, by zdobywać wiedzę o sprawach publicznych. (...)

Parady z pochodniami, masowe wiece i isticie gladiatorские zmagania mówców czyniły z XIX-wiecznej polityki przedmiot masowego zainteresowania, na usługach którego dziennikarstwo było niejako przedłużeniem miejskich zebrań. Dziewiętnastowieczna prasa tworzyła publiczne forum, gdzie na gorąco dyskutowano o różnych sprawach. Gazety nie tylko relacjonowały polityczne spory, ale same brały w nich udział i wciągały w nie czytelników.

Źródło: Christopher Lasch, *Bunt elit*, tłum. Dobrosław Rodziewicz, Kraków 1997, s. 160–161.

Wyjaśnij związek, jaki autor tekstu dostrzega między poziomem edukacji obywatelskiej a konfliktami politycznymi.

Ćwiczenie 4

Zapoznaj się z tekstem i wykonaj polecenie.

” Alasdair MacIntyre

Dziedzictwo cnoty. Studium z teorii moralności

Najbardziej uderzającą cechą współczesnych wypowiedzi moralnych jest to, że przytłaczająca ich większość stanowi sposobność do wyrażania niezgody na coś, zaś najbardziej widoczną cechą debat, w których owe niezgodności uzyskują swój wyraz, jest z kolei to, że mają niekończący się charakter. Nie chodzi mi tylko o to, że debaty te ciągną się w nieskończoność – chociaż rzeczywiście tak właśnie jest – ale o to, że najprawdopodobniej one po prostu nie mają żadnego racjonalnego sposobu dochodzenia do moralnej zgody. (...)

Od naszych wzajemnie sprzecznych wniosków możemy odwoływać się do naszych wzajemnie niezgodnych przesłanek, ale gdy dochodzimy do samych przesłanek, nasz spór ustaje i wówczas przytaczanie jednej przesłanki przeciwko drugiej przeradza się w pozadyskusyjne forsowanie jednego twierdzenia przeciwko drugiemu. Być może właśnie stąd wywodzi się ów z lekka histeryczny ton wielu naszych sporów moralnych.

Źródło: Alasdair MacIntyre, *Dziedzictwo cnoty. Studium z teorii moralności*, tłum. Adam Chmielewski, Warszawa 1996, s. 32-33.

Zapoznaj się z tekstem i wykonaj polecenie.

” Stanisław Filipowicz

O demokracji bez złudzeń i sentymentów

Sofiści głosili pochwałę rozumu, ale docenili też wagę namiętności. Demokrację traktowali jako ustrój, w którym faktem jest konflikt wartości. Ludzie ulegają presji namiętności, to ona stanowi główną sprężynę ich działania. Dążenie do osiągnięcia celów, ku którym zmierzają, wymaga wszakże wielkiej przemyślności. Pragnienia mogą być szalone, sposób działania musi jednak brać w rachubę wszelkie rzeczywiste konieczności. (...) By te pragnienia realizować, [ludzie – dop. red.] muszą wszakże uszanować nakazy rozumu. Zwycięstwa w demokracji są zwycięstwami większości. Trzeba więc skutecznie perswadować, trzeba mówić ładnie i mądrze, zdobywać poparcie za pomocą argumentów. Nawet przemoc – przypomnijmy Trzymacha – musi posłużyć się woalem sprawiedliwości. Dzień powszedni demokracji to gra o władzę, gra o wpływy. Potrzebne są tu wyrafinowanie i przebiegłość. Demokracji nie można traktować jako koncertu namiętności. Może być konkursem kłamstwa, cynizmu, obłudy – temu sofiści nie zaprzeczali. Kłamstwo i obłuda są jednak sztuką.

Źródło: Stanisław Filipowicz, *O demokracji bez złudzeń i sentymentów*, Warszawa 1992, s. 14–15.

Wyjaśnij, w jaki sposób demokracja może łagodzić konflikty między różnymi grupami społecznymi.

Źródło I

” John Gray

Dwie twarze liberalizmu

Filozofia moralna od zarania była walką mającą na celu wyegzorcyzmowanie konfliktu z życia etycznego. To samo można powiedzieć o myśli politycznej. Europejska filozofia polityczna została głęboko naznaczona niechęcią do konfliktu, który ukształtował grecką etykę. W mieście, tak jak i w duszy, ideałem była harmonia. Większość myślicieli liberalnych przejęła sokratejską, chrześcijańską i oświeceniową wiarę w harmonię wartości. Ideał harmonii nie jest jednak najlepszym punktem wyjścia do myślenia o etyce albo o władzy. Lepiej zacząć od zrozumienia, czemu konflikt – zarówno w mieście, jak i w duszy – jest nieunikniony. (...)

Dociekania etyczne nie prowadzą do wyłonienia jednego sposobu życia czy systemu wartości, który miałby obowiązywać wszystkich ludzi – czy choćby tylko jednego człowieka. W zamian za to pokazują one, że ludzie mają powody, by żyć na różne sposoby. Odmienne sposoby życia ucieleśniają nie dające się ze sobą pogodzić aspekty ludzkiego dobra. Podobnie może się dzieć w życiu jednostkowym. Jednak żadne życie nie może w pełni ze sobą pogodzić rywalizujących wartości należących do ludzkiego dobra.

Źródło: John Gray, *Dwie twarze liberalizmu*, tłum. Piotr Rymarczyk, Warszawa 2001, s. 12-13.

Źródło II

” James Madison

Federalista nr 10

Ukryte przyczyny powstawania frakcji zasiane zostały głęboko w naturze człowieka i dostrzegamy, iż działają one z różną energią, w proporcji do różnych okoliczności życia społeczeństwa cywilizowanego. Namiętne przywiązanie do rozmaitych poglądów dotyczących religii, rządu i wielu innych spraw, zarówno teoretycznych, jak praktycznych, przywiązanie do rozmaitych przywódców zacięcie walczących o dominację i władzę albo do innych osób, których losy skupiły na sobie ludzką uwagę, podzieliły rodzaj ludzki na partie, wznieciły wzajemne nieprzyjaźnie i uczyniły go bardziej skłonny do wzajemnych udręczeń i uciemieżeń niż do współpracy dla wspólnego dobra. Tak silna jest ludzka skłonność do ulegania wzajemnej wrogości, iż tam gdzie nie ma po temu istotnej okazji, najbardziej nawet błahe czy iluzoryczne różnice wystarczają do rozniecenia wrogich namiętności i do wywołania najgwałtowniejszych konfliktów.

Źródło: James Madison, *Federalista nr 10*, [w:] *Historia idei politycznych. Wybór tekstów*, t. 2, Warszawa 1999, s. 178.

Źródło III

” Niccolo Machiavelli

Rozważania nad pierwszym dziesięcioksięgiem historii Rzymu Liwiusza

W każdej republice istnieją bowiem dwa stronnictwa – ludu i możnych; z niezgody między tymi dwoma stronnictwami rodzą się wszelkie prawa zabezpieczające wolność – o czym z łatwością możemy się przekonać na przykładzie Rzymu. I tak od Tarkwiniuszy po Grakchów, to znaczy przez ponad trzysta lat, wybuchające w Rzymie rozruchy rzadko powodowały wygnanie obywateli, a jeszcze rzadziej kończyły się rozlewem krwi. (...) W żaden też sposób nie możemy uznać za źle rządzoną republikę, której dzieje

obfitują w tak liczne przykłady cnót obywatelskich; bowiem przykłady takie są owocem właściwego wychowania, które to wychowanie wypływa z dobrych praw; prawa te zaś rodzą się z owych zaburzeń, które wielu nierozważnie potępia.

Źródło: Niccolò Machiavelli, *Rozważania nad pierwszym dziesięcioksięgiem historii Rzymu Liwiusza*, [w:] *Historia idei politycznych. Wybór tekstów*, t. 1, Warszawa 2000, s. 221.

Ćwiczenie 6

Wymień trzy powody konfliktów społecznych, które zostały wskazane przez autorów w tekstach źródłowych.

Ćwiczenie 7

Wyjaśnij relację między konfliktami społecznymi a cnotami obywatelskimi, o których pisze Niccolò Machiavelli.

Zapoznaj się z tekstem źródłowym i wykonaj polecenie.

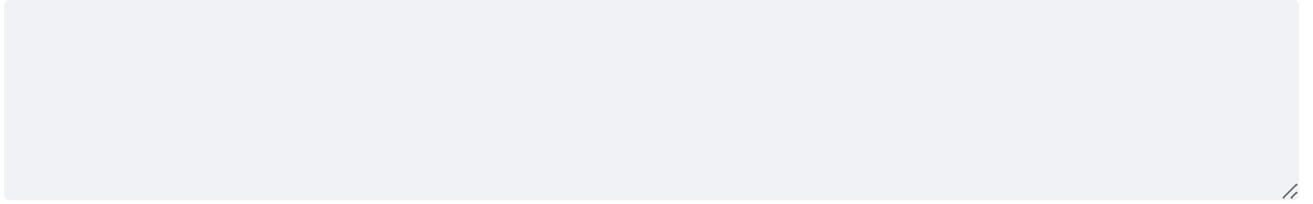
” *Ustawa z dnia 25 czerwca 2015 r. o leczeniu niepłodności*

Art. 20. 1. Przeniesienie do organizmu biorczyni zarodków powstałych z komórek rozrodczych pobranych w celu dawstwa partnerskiego albo dawstwa innego niż partnerskie oraz zarodków przekazanych w celu dawstwa zarodka może nastąpić, jeżeli:

- 1) w przypadku dawstwa partnerskiego zgodę na przeniesienie wyrazili, w formie pisemnej, biorczyni oraz dawca komórek rozrodczych;
- 2) w przypadku dawstwa innego niż partnerskie zgodę na przeniesienie wyrazili, w formie pisemnej, biorczyni oraz jej mąż albo mężczyzna, z którym biorczyni pozostaje we wspólnym pożyciu, złożył oświadczenie zgodnie z art. 75 § 1 ustawy z dnia 25 lutego 1964 r. – Kodeks rodzinny i opiekuńczy (Dz. U. z 2019 r. poz. 2086 i 2089);
- 3) dawcy zarodka wyrazili, w formie pisemnej, zgodę na jego przekazanie;
- 4) brak jest przeciwwskazań medycznych do przeniesienia zarodka do organizmu biorczyni.

Źródło: *Ustawa z dnia 25 czerwca 2015 r. o leczeniu niepłodności*, dostępny w internecie: prawo.sejm.gov.pl [dostęp 20.08.2021 r.].

Rozstrzygnij problem ojcostwa dziecka urodzonego w wyniku zastosowania opisanej procedury zapłodnienia komórkami pochodzącymi od mężczyzny niebędącego ani partnerem, ani mężem kobiety poddającej się procedurze sztucznego zapłodnienia.

//

Dla nauczyciela

Autor: Krzysztof Kowaluk

Przedmiot: wiedza o społeczeństwie

Temat: Przyczyny i skutki sporów światopoglądowych

Grupa docelowa: III etap edukacyjny, liceum, technikum, zakres rozszerzony

Podstawa programowa:

Zakres rozszerzony

II. Różnorodność kulturowa.

Uczeń:

11) analizuje i rozważa argumenty stron sporów światopoglądowych (np. na temat: aborcji, eutanazji, modyfikacji genetycznych, in vitro, związków partnerskich).

Kształtowane kompetencje kluczowe:

- kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji;
- kompetencje cyfrowe;
- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się;
- kompetencje obywatelskie.

Cele operacyjne:

Uczeń:

- charakteryzuje przyczyny sporów światopoglądowych;
- przedstawia możliwe konsekwencje sporów światopoglądowych;
- rozważa argumenty wybranych stron współczesnych sporów światopoglądowych.

Strategie nauczania:

- konstruktywizm;
- lekcja odwrócona.

Metody i techniki nauczania:

- dyskusja;
- burza mózgów.

Formy zajęć:

- praca indywidualna;
- praca w parach;
- praca w grupach;
- praca całego zespołu klasowego.

Środki dydaktyczne:

- komputery z głośnikami i dostępem do internetu, słuchawki;
- zasoby multimedialne zawarte w e-materiale;
- tablica interaktywna/tablica, pisak/kreda.

Przebieg zajęć:

Faza wstępna

1. Uczniowie wybierają jako przedmiot analizy jeden z następujących sporów światopoglądowych: spór o aborcję, spór o eutanazję, spór o związki partnerskie, spór o in vitro, spór o modyfikacje genetyczne.
2. Nauczyciel przedstawia przedmiot i cele zajęć.

Faza realizacyjna

1. Z pomocą nauczyciela uczniowie – w toku dyskusji – przedstawiają istotę wybranego sporu. W szczególności określone są precyzyjnie stanowiska stron konfliktu. Wybrana osoba zapisuje zdefiniowany przedmiot sporu na tablicy.
2. Uczniowie przedstawiają argumentację obu stron wybranego sporu. Wybrana osoba zapisuje na jednej tablicy argumenty na rzecz jednego stanowiska, na drugiej tablicy – argumenty na rzecz stanowiska przeciwnego.
3. Nauczyciel inicjuje dyskusję na temat: jakie założenia aksjologiczne stoją u podstaw argumentacji każdej ze stron? Nauczyciel uzupełnia dyskusję, przywołując niezbędne informacje z zakresu etyki, psychologii społecznej i myśli politycznej.

Faza podsumowująca

1. Nauczyciel podsumowuje wcześniejsze dyskusje. Zwraca się do uczniów z pytaniami: jakie skutki społeczne może mieć omówiony spór światopoglądowy? Czy możliwy jest kompromis między stronami w tym sporze?
2. Uczniowie wykonują ćwiczenia 1–4 z sekcji „Sprawdź się”.

Praca domowa:

Uczniowie wykonują ćwiczenia 5–8 z sekcji „Sprawdź się”.

Materiały pomocnicze:

Piotr Sztompka, *Socjologia. Analiza społeczeństwa*, Kraków 2012.

Christopher Lasch, *Bunt elit*, tłum. Dobrosław Rodziewicz, Kraków 1997.

Alasdair MacIntyre, *Dziedzictwo cnoty. Studium z teorii moralności*, tłum. Adam Chmielewski, Warszawa 1996.

Stanisław Filipowicz, *O demokracji bez złudzeń i sentymentów*, Warszawa 1992.

John Gray, *Dwie twarze liberalizmu*, tłum. Piotr Rymarczyk, Warszawa 2001.

James Madison, *Federalista nr 10*, [w:] *Historia idei politycznych. Wybór tekstów*, Warszawa 1999, t. 2.

Niccolo Machiavelli, *Rozważania nad pierwszym dziesięcioksięgiem historii Rzymu Liwiusza*, [w:] *Historia idei politycznych. Wybór tekstów*, Warszawa 2000, t. 1.

Mateusz Tondera, *Jak zakończyć światopoglądowe wojny*, klubjagiellonski.pl.

Wskazówki metodyczne opisujące różne zastosowania multimedium:

Film może zostać wykorzystany przez uczniów indywidualnie lub podczas zajęć w charakterze podsumowania.